

Latijn (nieuwe stijl)

**Examen VWO**

Voorbereidend  
Wetenschappelijk  
Onderwijs

20 | **01**

Tijdvak 2  
Woensdag 20 juni  
9.00–12.00 uur

Tekstboekje

## Tekst 1 Caesars optreden bij de Veneti

1 His rebus gestis cum omnibus de causis Caesar pacatam Galliam existimaret,  
2 superatis Belgis, expulsis Germanis, victis in Alpibus Sedunis, atque in hieme in Illyricum  
3 profectus esset, quod eas quoque nationes adire et regiones cognoscere volebat, subitum  
4 bellum in Gallia coortum est.

5 Eius belli haec fuit causa: Publius Crassus adulescens cum legione septima proximus  
6 mari in Andibus hiemabat. Is, quod in his locis inopia frumenti erat, praefectos  
7 tribunosque militum complures in finitimas civitates frumenti commeatusque petendi  
8 causa dimisit. Quo in numero est Titus Terrasidius missus in Essuvios, Marcus Trebius  
9 Gallus in Coriosolitas, Quintus Velanius cum Tito Sillio in Venetos.

10 Huius est civitatis longe amplissima auctoritas omnis orae maritimae regionum  
11 earum, quod et naves habent Veneti plurimas, quibus in Britanniam navigare consuerunt,  
12 et scientia atque usu rerum nauticarum ceteros antecedunt et in magno impetu maris  
13 atque aperto paucis portibus interiectis, quos tenent ipsi, omnes fere, qui eo mari uti  
14 consuerunt, habent vectigales.

15 Ab his fit initium retinendi Sillii atque Velanii et si quos interciperi potuerunt, quod  
16 per eos suos se obsides, quos Crasso dedissent, recuperaturos existimabant. Horum  
17 auctoritate finitimi adducti, ut sunt Gallorum subita et repentina consilia, eadem de causa  
18 Trebium Terrasidiumque retinent et celeriter missis legatis per suos principes inter se  
19 coniurant nihil nisi communi consilio acturos eundemque omnes fortunae exitum esse  
20 laturos, reliquasque civitates sollicitant, ut in ea libertate, quam a maioribus acceperint,  
21 permanere quam Romanorum servitutem perferre malint. Omni ora maritima celeriter ad  
22 suam sententiam perducta communem legationem ad Publium Crassum mittunt: si velit  
23 suos recuperare, obsides sibi remittat.

24 Quibus de rebus Caesar a Crasso certior factus, quod ipse aberat longius, naves  
25 interim longas aedificari in flumine Ligeri, quod influit in Oceanum, remiges ex provincia  
26 institui, nautas gubernatoresque comparari iubet. His rebus celeriter administratis ipse,  
27 cum nautae per anni tempus potuit, ad exercitum contendit.

28 Veneti reliquaeque item civitates cognito Caesaris adventu, simul quod, quantum in  
29 se facinus admisissent, intellegebant – legatos, quod nomen apud omnes nationes sanctum  
30 inviolatumque semper fuisset, retentos ab se et in vincula coniectos –, pro magnitudine  
31 periculi bellum parare et maxime ea, quae ad usum navium pertinent, providere  
32 instituunt, hoc maiore spe, quod multum natura loci confidebant. Pedestria esse itinera  
33 concisa aestuariis, navigationem impeditam propter inscientiam locorum paucitatemque  
34 portuum sciebant; neque nostros exercitus propter inopiam frumenti diutius apud se  
35 morari posse confidebant; ac iam ut omnia contra opinionem acciderent, tamen se  
36 plurimum navibus posse, Romanos neque ullam facultatem habere navium neque eorum  
37 locorum, ubi bellum gesturi essent, vada, portus, insulas novisse; ac longe aliam esse  
38 navigationem in concluso mari atque in vastissimo atque aperto Oceano perspiciebant.

39 His initis consiliis oppida muniunt, frumenta ex agris in oppida comportant, naves in  
40 Venetiam, ubi Caesarem primum esse bellum gesturum constabat, quam plurimas possunt  
41 cogunt. Socios sibi ad id bellum Osismos Lexovios Namnetes Ambiliatos Morinos  
42 Diablantes Menapios adsciscunt. Auxilia ex Britannia, quae contra eas regiones posita est,  
43 arcessunt.

44 Erant hae difficultates belli gerendi, quas supra ostendimus. Sed tamen multa  
45 Caesarem ad id bellum incitabant: iniuria retentorum equitum Romanorum, rebellio facta  
46 post deditionem, defectio datis obsidibus, tot civitatum coniuratio, in primis ne hac parte  
47 neglecta relictas nationes sibi idem licere arbitrarentur. Itaque cum intellegeret omnes  
48 fere Gallos novis rebus studere et ad bellum mobiliter celeriterque excitari, omnes autem  
49 homines natura libertati studere et condicionem servitutis odisse, priusquam plures  
50 civitates conspirarent, partiendum sibi ac latius distribuendum exercitum putavit.

*Caesar, De Bello Gallico III, 7–10*

## Tekst 2 De invasie in Britannia

1 Exigua parte aestatis reliqua Caesar, etsi in his locis, quod omnis Gallia ad  
2 septentriones vergit, maturae sunt hiemes, tamen in Britanniam proficisci contendit, quod  
3 omnibus fere bellis Gallicis hostibus nostris inde subministrata auxilia intellegebat et, si  
4 tempus anni ad bellum gerendum deficeret, tamen magno sibi usui fore arbitrabatur, si  
5 modo insulam adisset, genus hominum perspexisset, loca, portus, aditus cognovisset. Quae  
6 omnia fere Gallis erant incognita. Neque enim temere praeter mercatores illo adiit  
7 quisquam, neque iis ipsis quicquam praeter oram maritimam atque eas regiones, quae sunt  
8 contra Gallias, notum est. Itaque evocatis ad se undique mercatoribus, neque quanta esset  
9 insulae magnitudo neque quae aut quantae nationes incolerent neque quem usum belli  
10 haberent aut quibus institutis uterentur neque qui essent ad maiorem navium  
11 multitudinem idonei portus, reperiri poterat.

12 Ad haec cognoscenda, priusquam periculum faceret, idoneum esse arbitratus Gaium  
13 Volusenum cum longa nave praemittit. Huic mandat, uti exploratis omnibus rebus ad se  
14 quam primum revertatur. Ipse cum omnibus copiis in Morinos proficiscitur, quod inde  
15 erat brevissimus in Britanniam traiectus. Huc naves undique ex finitimis regionibus et,  
16 quam superiore aestate ad Veneticum bellum fecerat classem, iubet convenire.

17 Interim consilio eius cognito et per mercatores perlato ad Britannos a compluribus  
18 eius insulae civitatibus ad eum legati veniunt, qui polliceantur obsides dare atque imperio  
19 populi Romani obtemperare. Quibus auditis liberaliter pollicitus hortatusque, ut in ea  
20 sententia permanerent, eos domum remittit et cum iis una Commium, quem ipse  
21 Atrebatibus superatis regem ibi constituerat, cuius et virtutem et consilium probabat, et  
22 quem sibi fidelem esse arbitrabatur, cuiusque auctoritas in his regionibus magni habebatur,  
23 mittit. Huic imperat, quas possit, adeat civitates horteturque ut populi Romani fidem  
24 sequantur, seque celeriter eo venturum nuntiet.

25 Volusenus perspectis regionibus omnibus, quantum ei facultatis dari potuit, qui navi  
26 egredi ac se barbaris committere non auderet, quinto die ad Caesarem revertitur, quaeque  
27 ibi perspexisset, renuntiat.

28 Dum in his locis Caesar navium parandarum causa moratur, ex magna parte  
29 Morinorum ad eum legati venerunt, qui se de superioris temporis consilio excusarent, quod  
30 homines barbari et nostrae consuetudinis imperiti bellum populo Romano fecissent, seque  
31 ea, quae imperasset, facturos pollicerentur. Hoc sibi Caesar satis opportune accidisse  
32 arbitratus, quod neque post tergum hostem relinquere volebat neque belli gerendi propter  
33 anni tempus facultatem habebat neque has tantularum rerum occupationes Britanniae  
34 antepondas iudicabat, magnum iis numerum obsidum imperat. Quibus adductis eos in  
35 fidem recipit.

36 Navibus circiter octoginta onerariis coactis contractisque quot satis esse ad duas  
37 transportandas legiones existimabat, quicquid praeterea navium longarum habebat, id  
38 quaestori, legatis praefectisque distribuit. Huc accedebant XVIII onerariae naves, quae ex  
39 eo loco a milibus passuum octo vento tenebantur, quominus in eundem portum venire  
40 possent; has equitibus tribuit. Reliquum exercitum Quinto Titurio Sabino et Lucio  
41 Aurunculeio Cottae legatis in Menapios atque in eos pagos Morinorum, a quibus ad eum  
42 legati non venerant, ducendum dedit; Publium Sulpicium Rufum legatum cum eo  
43 praesidio, quod satis esse arbitrabatur, portum tenere iussit.

*Caesar, De Bello Gallico IV, 20–22*

## Tekst 3 Een misverstand

1 Dezelfde dag werd hem door verkenneren gemeld dat de vijand aan de voet van een  
2 berg had halt gehouden, op acht mijl van het Romeinse kamp. Hij zond een paar mensen  
3 uit om te kijken hoe die berg eruitzag en of men hem ergens kon beklimmen. Er kwam  
4 bericht dat dit geen probleem was.

5 Caesar gaf onderbevelhebber Titus Labienus de opdracht tijdens de derde wacht  
6 met twee legioenen de top van de berg te beklimmen, met hulp van degenen die inmiddels  
7 de weg kenden. Hij zette hem zijn plannen uiteen. Zelf trok hij tijdens de vierde wacht  
8 naar de vijand, langs de route die deze ook had gevolgd. De hele cavalerie liet hij voorop  
9 gaan. Publius Considius, die gold als een militair deskundige, een oud-strijder uit het leger  
10 van Lucius Sulla en later dat van Marcus Crassus, werd vooruitgestuurd met verkenneren.

11 Bij dageraad was de bergtop in handen van Labienus. Zelf bevond Caesar zich op  
12 hooguit anderhalve mijl van het vijandelijke kamp. Zoals hij later van krijgsgevangenen  
13 hoorde, was noch zijn komst noch die van Labienus opgemerkt. Op dat moment gaf  
14 Considius zijn paard de vrije teugel en kwam snel naar Caesar toe. Hij zei dat de berg die  
15 Labienus had moeten bezetten in handen van de vijand was: dat kon hij zien aan de  
16 Gallische wapens en de typische uitrusting.

17 Caesar trok zijn troepen terug op de dichtstbijzijnde heuvel en stelde ze op in  
18 slagorde. Labienus had orders gekregen om geen strijd te beginnen voordat Caesars  
19 troepen waren gesignaleerd in de buurt van het vijandelijk kamp. De bedoeling was om  
20 de vijanden van alle kanten tegelijk aan te vallen. Hij hield dus de berg bezet in  
21 afwachting van onze troepen en onthield zich van strijd.

22 Pas toen de dag al vergevorderd was, kwam Caesar van verkenneren te weten hoe de  
23 situatie feitelijk was. De berg was in Romeinse handen, de Helvetiërs hadden hun kamp  
24 inmiddels verplaatst en Considius' bericht was onjuist geweest: uit angst had hij gemeend  
25 dingen te zien die hij niet zag. Die dag nog ging Caesar de vijand achterna, waarbij hij de  
26 gebruikelijke afstand aanhield. Hij sloeg op drie mijl van hun kamp zijn kamp op.

*Caesar, De Bello Gallico I, 21–22*

*Vertaling: V. Hunink*

---

## Tekst 4

Vergilius verwoordt Rome's opdracht als volgt:

Maar jij, Romein, jouw opdracht is de wereld te besturen;  
daar ligt jouw kunst: van vrede een gewoonte maken,  
overwonnenen sparen, hoogmoedigen verslaan.

---

## Tekst 5

Suetonius merkt over Caesar op:

1 Het is moeilijk te zeggen wat bij zijn veldtochten overheerste, zijn voorzichtigheid of  
2 zijn durf. Nooit voerde hij zijn leger langs wegen waar een hinderlaag kon worden gevreesd  
3 zonder de omgeving grondig te hebben verkend, en hij zette het pas over naar Britannië  
4 nadat hij eerst persoonlijk de havens, de vaarroute en de landingsplaatsen had onderzocht.

*Suetonius, Julius Caesar*

---

## Tekst 6

De Helvetii hebben hun land verlaten en bevinden zich in het gebied van de Haedui en de Sequani. Caesar is hun tegemoet getrokken met een grote legermacht. In de onderstaande tekst wordt beschreven onder welke omstandigheden Caesar hen aanvalt.

1 Flumen est Arar, quod per fines Haeduorum et Sequanorum in Rhodanum influit  
2 incredibili lenitate, ita ut oculis in utram partem fluat iudicari non possit. Id Helvetii  
3 ratis ac lintribus iunctis transibant.  
4 Ubi per exploratores Caesar certior factus est tres iam partes copiarum Helvetios id  
5 flumen traduxisse, quartam vero partem citra flumen Ararim reliquam esse, de tertia vigilia  
6 cum legionibus tribus e castris profectus ad eam partem pervenit, quae nondum flumen  
7 transierat. Eos impeditos et inopinantes aggressus magnam partem eorum concidit; reliqui  
8 sese fugae mandarunt atque in proximas silvas abdiderunt.  
9 Is pagus appellabatur Tigurinus; nam omnis civitas Helvetia in quattuor pagos divisa  
10 est. Hic pagus unus, cum domo exiisset, patrum nostrorum memoria L. Cassium consulem  
11 interfecerat et eius exercitum sub iugum miserat.

*Caesar, De Bello Gallico I, 12*

- regel 1* **Flumen est Arar** Er is een rivier, de Arar,  
*regel 2* **lenitas** traagheid  
**ita ut t/m possit.** *Construeer:* ita ut oculis iudicari non possit, in utram partem fluat.  
**pars hier:** richting  
*regel 3* **ratis** bootje  
**lintres iuncti** schipbruggen  
*regel 4* **certiorem facere** op de hoogte stellen  
**Helvetios** *Onderwerp van de a.c.i.*  
*regel 5* **vero** maar  
**citra + accusativus** aan deze kant van  
**de** tijdens  
*regel 7* **impeditus** zwaarbepakt  
**aggredi aggressus sum** aanvallen  
*regel 8* **sese fugae mandare** op de vlucht slaan  
**mandarunt** = mandaverunt  
*regel 9* **pagus** stam  
**is pagus** *Bedoeld worden die Helvetii die zich nog aan Caesars kant van de rivier bevonden.*  
**civitas** staat  
*regel 10* **unus** in zijn eentje  
**domus** grondgebied  
**patrum nostrorum memoria** ruim een generatie geleden  
*regel 11* **sub iugum mittere** vernederen

Einde